

**ПРВИ НАСЕЉЕНИ ГРАДОВИ ПОКРШТЕНЕ СРБИЈЕ X ВЕКА
ПРЕМА К. ПОРФИРОГЕНИТУ, НА КАРТИ ГИЈОМ ДЕЛИЛА**

МИРКО ГРЧИЋ¹, ЉИЉАНА ГРЧИЋ

¹ *Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски трг 3/3, 11000 Београд, Србија*

Сажетак: Циљ овога рада је да допринесе идентификацији првих насељених градова покрштене Србије на почетку X века, које спомиње Константин VII Порфирогенит. Списи из тог доба су значајни документи, али је потребно пажљиво проучити и Старе карте које дају слику тадашње стварности. Посебну пажњу заслужује француски географ и картограф Гијом де Лил (Guillaume de L'Isle), члан Краљевске академије наука, с почетка XVIII века, чија карта "*Источна империја и суседни региони Константина Порфирогенита*" ("*Imperii Orientalis et circumjacentium regionum sub Constantino Porphyrogenito et ejus praedecessoribus Descriptio*") урађена на бази података Порфирогенита, до сада колико нам је познато, није била коришћена у расветљавању недоумица око положаја првих насељених градова у покрштеној Србији. Ова карта може бити корисна у истраживањима мреже градова и територијалне организације Србије и других балканских држава у X веку.

Кључне речи: Порфирогенит, Гијом де Лил, Дестиникон, Рас, кнез Часлав, Цер планина.

Увод

О словенским насељима на Балкану у раном средњем веку, има мало података. Приступајући овој теми одмах упада у очи несразмер међу доступним изворима касне антике и оних који покривају рани средњи век за цео простор. Сразмерно бројнији касноантички писани извори, иако често фрагментарног карактера, употпуњени боље валоризованим археолошким налазима, омогућавају да се нешто сигурније и јасније прати ток историјског развоја у овом раздобљу. Раносредњовековни, па и касније средњовековни писани извори који доносе сврсисходне податке су много ређи и по правилу оскудни, често и непоуздани, те пружају грађу за стварање тек уопштених представа. Најзначајније дело и основни извор за прве векове словенске историје на Балкану представља Спис о народима, византијског цара и писца, Константина VII Порфирогенита (905-959), (Византијски извори, 2007). На бази његових података, Француски картограф Гијом Делил (Де Лил) (1675-1726), издао је 1708. године карту "*Источна империја и суседни региони Константина Порфирогенита*".

Овај рад има за задатак да расветли и неке аспекте топонимике при њеном коришћењу у историјској географији насеља. Топонимику обично дефинишу као науку, која је настала на сучоку три науке - географије, историје и лингвистике. То је

---

¹ E-mail: mirko@gef.bg.ac.rs

Рад представља резултат рада на пројекту 176017, који подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

условљено како применом у топонимици географских, историјских и лингвистичких метода, тако и коришћењем њених података пре свега у тим наукама. Локализација географских објеката, који се помињу у историјским изворима - један је од најважнијих и првих задатака историјске географије. Тај задатак се решава на различите начине, при чему једно од водећих места заузима овде подударност топонима - древног и савременог. Развој историјске географије условио је непрестано уважавање четири извора те науке: 1) летописне изворе, 2) етнографију, 3) географску номенклатуру и 4) археологију. Систем локалних назива одређеног региона одражава појмове, чији је носилац био народ, који је живео на тој територији. Зато топонимика сваког региона садржи информацију о прошлим епохама и служи као важан извор изучавања историје народа. Вредност топонима као историјског извора је у њиховој вези с територијом. Примена података топонимике у географији има широку основу и води у различитим правцима. Један од њих је коришћење топонимике као базе за познавање локалне географске терминологије, толико важне и у регионалним истраживањима.

Овде се намеће једно опште питање, које је поставио Ј. Б. Харли, како схватити карту - на традиционалан начин, као одраз реалног света, или у постмодерном смислу, као одговарајући графички језик који треба декодирати у одговарајућем временском и просторном контексту (Harley J. B., 1990). У овом другом случају, који је примеренији савременим схватањима, карту треба посматрати у контексту историјских чињеница, картографских принципа и других карата датог простора и времена.

Осврт на дело Константина Порфирогенита

Кључни документ за перцепцију првих српских градова је дело византијског цара Константина VII Порфирогенита из X века - *De Administrando Imperio* (DAI), односно његово поглавље - о досељавању Срба на Балкан у VII веку, у време византијског цара Ираклија (владао 610-640. г.). Порфирогенит је рођен 905. г. као син ромејског цара Лава VI Мудрог (886-912). Управљао је државом од 945. г. до своје смрти 959. г. Спис DAI наменио је своме сину и наследнику Роману II (рођен 939., владао од 959 до 963. г.). Испитујући изворе за историју Срба, изложу у 32. поглављу дела *De administrando Imperio*, Т. Живковић је закључио да се за вести од 890. до 933. године Порфирогенит служио дипломатским писмима српских архоната (Живковић Т., 2012).

Интересантан је пут којим је ово дело дошло до наших дана. Најстарији сачувани препис Порфирогенитовог списка DAI потиче из времена ромејског сувладара цезара Јована Дуке (династија Дука је владала 1059-1081. године). Овај рукопис доспео је у Париску краљевску библиотеку 1599. године и од тада се води као *Codex Parisinus gr. 2009*. (скраћено "P"). Према њему је 1509. године на Крфу Антонио Епарх (1491-1571) сачинио препис, који се преко Хајделберга 1623. године нашао у Ватиканској библиотеци, где је заведен као *Codex Vaticanus - Palatinus gr. 126* (скраћено "V"). Млађи препис (*Codex Mutinensis gr. 179*), познат као рукопис "M", који се чува у Модени, остао је некомплетан. Урадио га је Андреа Дармари између 1560 и 1586. г. Постоји и *Codex Parisinus gr. 2967* (скраћено "F"), преписан према рукопису "P". Његово преписивање је започео Антоније Епарх, а завршио га је пре 1529. године Михаило Дамаскин са Крита. Спис *De Administrando Imperio* (DAI), први пут је штампан 1611. године у Лајдену. Издање је приредио Јоханес Меурсијус, према рукопису "V" (прештампано 1617). Касније издање приредио је монах из Дубровника Анселмо Бандури 1711. г. Он је кориговао грчки текст у складу са најстаријим рукописом "P". Ово издање доживело је два репринта: 1729. г. у Венецији и 1864. г. у

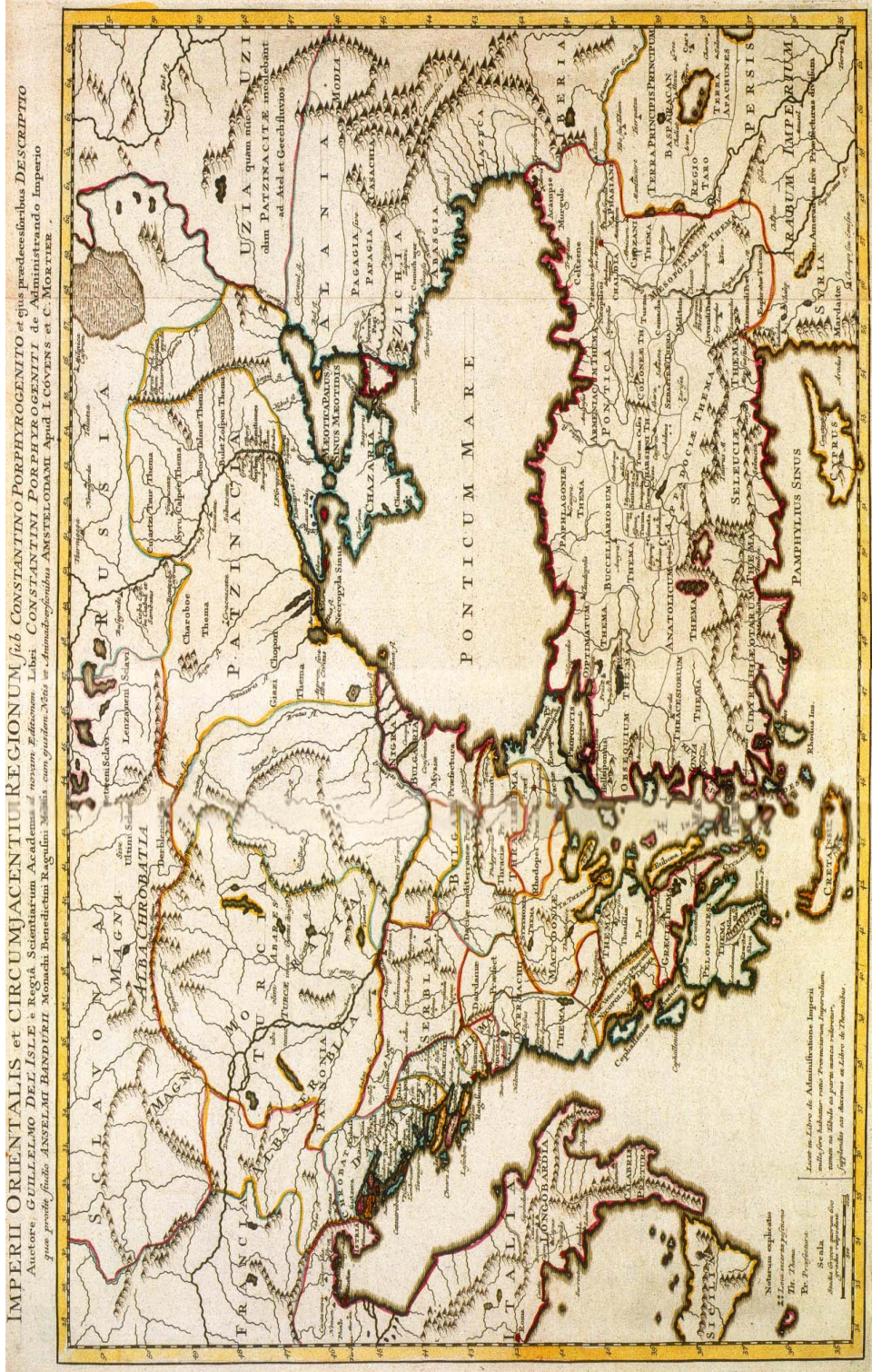
Паризу. Најзначајније издање у XIX веку, штампано у чувеном Бонском корпусу византијске историографије и књижевности, приредио је 1840. године Имануел Бекер. Крајем XIX века у В. Британији почела је редакција грчког текста. Џон Бјури (J. V. Burg) је извршио детаљну анализу текста DAI и његово поређење са познатом Теофановом хроником с почетка IX века. Читав пројекат су завршили Џенкинс и Моравчик, који су 1949. године припремили ново издање, које осим редигованог грчког текста садржи и превод на енглески језик. После издања у САД 1967. г., оно је постало данас највише коришћено студијско издање (Византијски извори II, 2007; Деретић Ј. 2012).

Порфирогенит је у овом делу пружио податке о првим градовима у Србији, након насељавања Словена, средином X века. Подаци у том делу су сувише уопштени и без довољно детаља, па се отвара много више питања, него што се у први мах може дати одговора. Отуда се "мрачна столећа" раног средњег века на целом српском и на ширем балканском историјском простору чине још тајанственијима, што неким ауторима даје основ за оспоравање Порфирогенита. Различита убицација градова које Порфирогенит помиње као српске, указује на то, до које мере је то ствар домишљања и колико је то далеко од поузданих решења (Булић Д., 2003). Ипак се овај проблем постепено превладава нужним повезивањем истраживачких резултата сродних научних дисциплина - историје, географије, картографије, археологије и филологије. У протекле три деценије "број познатих локалитета расте из године у годину" (Милинковић М. 2012). Примена неких новијих географских модела мреже насеља и економске организације територије, доприноси подробнијем сагледавању урбаних насеља средњовековне Србије, у оквиру компаративних студија на нивоу географске и културно-историјске регије југоисточне Европе (Мргич Ј., 2012). С тим у вези потребно је апсолвирати и резултате иностране, нарочито историјске и картографске литературе, чијим се компаративним вредновањем могу знатно употпунити сазнања у вези са српским историјским простором. Највреднија штампана карта за тај период је карта Гијома де Лила, француског географа и картографа.

Допринос француског географа Гијома де Лила тумачењу дела Константина Порфирогенита

Старе карте су значајан извор у расветљавању недоумица око положаја првих насељених градова у покрштеној Србији. Највећи допринос на том пољу дао је Гијом де Лил (Guillaume Delisle, Париз, 1675-1726), француски "први географ краљевске Академије", састављач великог атласа који су под насловом "Atlas nouveau" издали у Амстердаму Ковенс и Мортје. Постао је члан "Académie Royale des Sciences" у 27. години, и касније је добио титулу "Premier Geographe du roi" ("први географ краљевине"). Његов највећи пројекат је "Atlas de Géographie", публикован 1774. године у Паризу и Амстердаму. Де Лилов допринос историографији и картографији Балкана још није систематски обрађен.

На основу постојећих података за Балкан и информације у тексту "о темама" византијског императора Константина VII Порфирогенита, Гијом де Лил је израдио карту Источне империје (Византије) и тако дао графичку синтезу резултата истраживачког рада византијског цара. Према А. Орачеву (Орачев, 2005), у Централном државном архиву Бугарске (ЦДА) при Главној управи архива Министарског савета Републике Бугарске, "Одељење докумената за бугарску историју у страним архивама" (сигнатура КМФ), чува се географска карта под називом "Источна империја и суседни региони Константина Порфирогенита" Гијома де Лила ("IMPERII ORIENTALIS et CIRCUMJACENTIUM REGIONUM sub CONSTANTINO PORPHYROGENITO et ejus praedecessoribus DESCRIPTIO; Auctore GUILLELMO

Сл. 1. - Карта Источне империје и суседних региона Гијом де Лила, израђена према делу Константина Порфирогенита, у или после 1718. године (Орачев А., 2005).

DEL ISLE è Regiâ Scientarium Academia ad novam Editionem Libri CONSTANTINI PORPHYROGENITI de Administrando Imperio; *guce prodit Studio ANSELMII BANDURII Monachi Benedictini Ragusini Meliensis cum ejusdem Notis et Animadversionibus AMSTELODAMI Apud I. CÔVENS et C. MORTIER*"). На њој су у теми "Серблиа" приказани први градови покрштене Србије X века. С обзиром на чињеницу, да је у наслову карте де Лил наведен као члан Краљевске академије наука, она је израђена у или после 1718. године.

Наведену географску карту Гијома де Лила, која садржајем знатно употпуњује перцепцију првих српских градова Константина Порфиорогенита, уврстили су у "Atlas novus" Johannes Covens (1697- 1774) и Cornelijus Mortier (1699 - 1783). Према Орачеву, "на карти су приказане доста тачне границе Источне римске империје и њених појединих тема" (Орачев А., 2005). Према Р. Иванову, приказ римске провинције Тракије на овој карти, није без основа (Иванов Р., 1998).

Де Лил је посебно издао још неколико карата на којима је приказана и Србија: "Карта Мађарске ("Carte de l' Hongrie"), Париз 1703; Карта Турског царства (Imperii orientalis), Париз, 1711; Карта Мађарске, Трансилваније, Хрватске и Славоније (Carte Particuliere de la Hongrie de la Transilvanie de la Croatie et de la Sclavonie), Париз 1717; Карта Турског царства у Европи, Азији и Африци (Imperium Turcium in Europa, Asia et Africa), 1737; Карта Мађарске и суседних региона (Tabula Hungaria et regionum), 1790. године (Срејовић Д., 1991).

Перцепција Србије Гијом де Лила према делу Константина Порфиорогенита

Цар Константин је дао само неколико крупних контура граница земље првобитних Срба. У средини западног дела карте Делил је представио релативно подробно Србију (Serblia) (сл.1). Простор који се подразумевао под "Серблијом" у време писања Константинових списа, односно њене границе средином X века, између 948. и 952. године, могу се оријентисати према рекама, иако су оне непрецизно уцртане. Означена су околна мора (Црно, Јадранско, Егејско и Средоземно), планине, међу којима се истичу Стара Планина, Копанник и Шумадијске планине, речна мрежа (Велика Морава, која настаје спајањем три реке и њене притоке Нишава и Западна Морава; Дрина, која настаје спајањем два тока; река Босна), приближан положај насеља, различитих по величини и статусу, пошто је при важнијим градовима дат знак за тврђаву. У овом раду ћемо ставити нагласак претежно на градове, који су се налазили у границама тадашње Србије. Према броју градова може се закључити да је "Серблиа" била релативно добро насељена, више него Панонија и суседне области.

Према званичној историји, Срби и Хрвати су се "заједно с великом масом Јужних Словена, спустили знатно раније у Панонију, одакле су, почетком VII века, прелазили Дунав и Саву насељавајући се на Балканском полуострву" (Византијски извори II, 2007). Срби су успели да се организују у независну државу. Населили су се на територији Византијске империје уз сагласност цара Ираклија. Српска племена, предвођена својим жупанима, групишу се на дуже или краће време, да се супроставе византијским администраторима. Они су несумњиво постали објект многих покушаја да буду покрштени посредством далматинских градова, који су били повезани са римском црквом али после иконоборачке кризе Византија је ставила поново руку на читав регион, стварајући од Далмације посебну тему и шаљући ученике "Ћирила и Методија да покрштавају тамошње Словене. Тако између 867. и 874. године Срби улазе у окриље византијске цркве. Српски кнез Часлав успоставља једну државу, вазалну према Византији" (Кастелан Ж., 2002).

Познато је да је област између Дунава и Саве 829/30. г. потпала под власт Бугара, која је са кратким прекидима трајала више од једног века. Полазећи од вести Теофановог Настављача (середина X века) да су после смрти бугарског цара Симеона, 927. године, Угри напали на територију Бугарске, Шишић сматра да су угарски одреди тада преотели Бугарима област око Сирмијума и источну Славонију (Šišić F., 1990).

Кнез (dux) Мутимир коме је папа Иван VIII упутио 873. године посланицу, тражећи од њега да спречи противканонско деловање појединих свештеника и да се у црквеном погледу придружи Панонској цркви (дијецези), заправо је био кнез у Панонији између Саве и Драве. Обично се држи да је реч о српском кнезу Мутимиру, савременику бугарског кана Бориса, кога спомиње и цар-писац Константин Порфиригенит. Папин позив Мутимиру да се прикључи Панонској дијецези није био неутемељен, будући да је Сирмијска метропола некад обухватала и Прву Мезију (у којој се налази област Мачва, прим.), где се сада једним делом простирала српска кнежевина (Bratož R. 1983).

Мађари су почели проваљивати на југоисток, према Византији, у тридесетим годинама X века. Први напади догодили су се 934. и 943. године. Непосредно везан за *Савску Панонију*, био је упад на српско подручје јужно од Саве, у тзв. Онострани Срем (Sirmia Ulterior) данашњу Мачву, током кога је, живот изгубио српски кнез Часлав Клонириновић (око 927 - око 950), (Грачанин Х., 2011). Поп Дукљанин говори о ратовању српског кнеза Часлава против Угара, чијом приликом је убијен њихов војвода Киш. На молбу Кишове жене угарски краљ је напао и поразио Часлава у Срему, и везаних руку са осталим заробљеницима бацио га у реку Саву (Летопис, 1928).

Тадашњи појам "Онострани Срем" се простирао на територију јужно од Саве, данашњу Мачву, па је свакако у питању она област коју је држао српски кнез Часлав. Дакле, име Срем протезало се у X веку и на простор с десне обале Саве (Роровић V., 1980). Према познатом бугарском историчару Марину Дринову, Србија је за време Часлава, обухватала и Босну и држала у зависном положају јужно-далматинска српска племена (Неретљане, Захумљане и Дукљане) (Дринов М., 1971).

Код Константина Порфиригенита постоје подаци само за северну (северозападну) и јужну (југоисточну) границу Србије: "Земља Србија лежи испред осталих земаља, са севера се граничи Хрватском а са југа Бугарском". Обухвата и "земљицу Босона" (ager, regio) и наслања се на унутрашње границе Диоклеје, Травуније и Зете у планинама. Тадашња Србија је обухватала: "планинске пределе око Лима, горње Дрине (са сливовома Пиве и Таре), Ибра и Западне Мораве (у каснијим изворима за те крајеве се употребљава и назив Рашка), даље подручје Сол (око Тузле) и Босну под којом се подразумева само област око горњег тока реке Босне" (Историја, 1953). За границу Србије према северозападу, Шафарик (исто као и Порфиригенит) сматра ток реке Саве. Граница према *истоку*, тј. југоистоку према Порфиригениту налазила се код пограничног града Расу. Шафарик претпоставља да је граница била на рекама Ибар и Велика Морава (Schafarik P. J. 1844 - 1847). Јиречек за источну границу узима линију повучену од горњег тока Ибра, преко Новог Пазара до Рудника а за северну границу узима линију повучену од Рудника према Београду (Јиречек К. 1959). С. Новаковић ту границу помера источније, "пределом, дакле, Расине (с истока) и Мораве (са севера) види се да је у то време ишла граница српске државе". (Новаковић С., 2003).

Сл. 2. - Фрагмент карте Гијом де Лиља: Источна империја и суседни региони по Константину Порфирогениту

Одређивање положаја Дестиникона и осталих првих насељених српских средњовековних градова

За најранији период словенске историје на нашем подручју, уопште о приликама, укључујући ту и насеља, у историјској литератури нема писаних извора и археолошких налаза. У топономастици Србије, као и у народном предању, легендама и материјалним остацима чести су помени трагова античких и предсловенских насеља. Најчешћи су топоними "градови", "градине", "црквине", "селишта", "кућишта". Стари Словени су увидели да су им утврђена места итекако потребна због безбедности. Но како их нису имали, у почетку су се за невољу користили раније напуштени илирским утврђењима, римским рефугијумима, запуштеним римским логорима и згодним врховима брда. Али то их је натерало да и сами праве тврђавице, у почетку обично од греда и дирека а касније и од камена (Бенац А., Сергејевски Д., Мазалић Ђ., 1955). Имена првих насељених градова, покрштене Србије, помињу се у спису *О управљању царством*, Константина Порфирогенита. У глави 32. Списа о народима, Порфирогенит спомиње у покрштеној Србији следеће насељене градове: Дестиник (τό Δεστικόν), Чернавуск (Τζερναβουσχηή), Међуречје (τό Μεγυρέτους),

Дреснеик (τό Δρεσνεήκ), Лесник (τό Λεσνήκ), Салинес (Τό Σαλινές). Према овом византијском писцу, на подручју Босне (εξς τό χωρίον Βόσωνα) су се налазила два града - Котор (τα Κατερα) и Десник (Τό Δεσνήκ) (Византијски извори, 2007). Према Јиречку, за ове српске градове постављене су многе аналогije, које већином имају само филолошку вредност. Ради се о местима која се налазе изван горе наведених граница или ту нема никаквих трагова о старијим насељима (Јиречек К., 1959). По С. Новаковићу "свих шест градова Србије (осим два босанска) не треба тражити ни у Приморју (Зети, Требињу, Захумљу) ни у Босни, нити у ком другом крају изван напред поменутих граница Рашке међу Дрином и Косовом, међу призренско-пећком облашћу, Мачвом и Шумадијом" (Новаковић С., 2003). "Насељени градови" које Порфиригенит помиње, представљају окосницу словенске територијалне организације која се развила до средине Хвека (Ћирковић С., 1998).

У вези са српско-бугарском границом, Константин Порфиригенит спомиње место **Раса**, али га не убраја међу прве насељене градове. Он наине, извештава у вези са бугарско-српским ратом из осамдесетих година IX века, да су Срби заробљеног бугарског принца Владимира пратили до границе, до Расе. Први падеж најстаријег сачуваног облика имена, записаног на грчком језику средином X века је Раса (Rassa). У латинским изворима, то име се јавља различито: Rassa, Rasia, Rascia, Rassa, Rahia. На старим географским картама назив је наведен у женском роду. Нејасно остаје на којој страни границе је град био ситуиран. Под бугарским царем Петром (927-969) било је у Раси седиште епископа (Ћирковић С, 1997). На то асоцира реч "расо" (бугарски) или "раса" (српски) - мантија; "раса" на арапском значи глава, врх. Реч "рас" значи кнез (по Клаићевом Речнику страних речи). Према томе, назив Рашка би значио кнежевина. Дакле, Порфиригенит не убраја Расу међу градове у Србији. Из његовог казивања се сазнаје да је место Раса на граници Србије према истоку; али не види се јасно с које стране - у Србији или Бугарској. Према М. Динићу, "не би било искључено да је Раса по Порфиригениту припадала Бугарској. У сваком случају била је гранична тврђава између две земље" (Динић М., 1978). Да ли Расу треба разликовати од столног града Раса из доба Немањића?

На карти де Лила, у доњем југоисточном углу карте, на самој граници Србије и Бугарске, налази се насеље "Rhazen" (данашњи Ражањ), које је тада припадало Бугарској. Данашњи Ражањ је у римској и рановизантијској епохи био важан пункт (станица) на Дијагоналном путу Сингидунум (Београд) - Наисус - Сердика - Филипопољ - Адрианопољ - Византион (Константинопољ), односно на старој Римској војној цести (Via militaris) од Византа до ушћа Саве ("Моравски пут"). Ово насеље је регистровано и на многим другим старим картама из XVII и XVIII века, под именима Raszna, Rasna, Rhazen, Razena, Rasen. У 14 веку, ту је на оближњем кланцу (источно између Ртња и Озрена) била бугарско-српска граница са једном царинарницом. У турско време, ту је такође био прелаз на Цариградском војном путу. После мира у Пожаревцу, путници су прелазили аустријско-турску границу на реци Шупељак између Параћина и Ражња (1718-1737. г.) (Јиречек К., 1959). Динић наводи да "има мишљења да Раса код Порфиригенита не означава град, него жупу или речицу Рашку. Мало је вероватно да би једна тако мала речица или жупа била поменута код Константина" (Динић Ј., 1978). Осим тога, у списима и преводима често се река и жупа Расина помињу као Рашка.

Дестиник је српски средњовековни град, чији локализација је изазвала највише пажње истраживача. За овај град, Стојан Новаковић износи неколико хипотеза: да га треба тражити у непосредном пределу око Рашке, да је то "столично место српско"; и да би то могло бити Дежево у околини Новог Пазара (Новаковић С., 2003). Неки историчари локализују Дестиник у околину Сјенице (Јиречек К., 1959; Ђишић Ф. 1925). Други сматрају да покушај убикације овог топонима у простор око

Рашке треба одбацити као неутемељен. Шафарик је тражио Дестиникон на доњој Дрини, у поцерском селу Десићу (Schafarik P. J., 1844 - 1847). Осим података Порфиригенита да је Клонимир 897/8, ушао у један од српских градова Дестиник, из чега се јасно види да се он налазио у близини тадашње бугарске границе, не постоје подаци за ближе датирање овог града (Византијски извори, 2007). Бугарска је у то доба окупирала читав источни део Србије и српску Посавину, све до доње Дрине, те је тешко одредити које је то место било.

Према Ф. Каницу, "Десница" је била седиште "великог жупана", као највишег међу свим осталим српским жупанима. "Овде је Петар, Гојников син, који је од Мутимирових синова преотео закониту власт, потукао војску коју је против њега повео (897. г.) његов брат од стрица Клонимир; он је после тога владао 20 година у миру, а онда је у једном рату с Бугарима издајом пао у руке непријатеља и убијен. Кад је бугарски цар Симеон у борби с Грцима 924. г. целу Србију претворио у пустињу, могла је тада и Десницу задесити слична судбина. Часлав је 934. г. обновио државу и с њом вероватно и старо седиште великог жупана, јер Константин Порфиригенит међу шест градова помиње (924. г.) и град Десницу" (Каниц Ф., 1904).

Име места Дестиник (*Destinicum*, *Дестиникон*, *Дестиника*), може се довести у везу са латинском речју *destino* - утврдити, одредити. Шафарика вероватно није навела само сличност назива на идеју да тражи Дестиникон у Десићу, у Поцерини. Према истраживањима заснованим на карти де Лиља, изгледа да се средњевековни град Дестиник налазио на планини Цер (види сл. 2). У средњем веку, ово је било густо насељено подручје, о чему сведоче европски путописци тога времена и први турски пописи. Године 1433., западно европски путник Бертрандон де ла Брокијер (Bertrandon de la Broquière), саветник Филипа Доброг од Бургундије, био је задивљен привлачношћу Србије као "веома лепе и добро насељене земље" са "великим мноштвом села и добром храном, а изнад свега добрим вином". Колонизација беше преобразила мачванску равницу, долину Мораве и десну обалу средњег Подунавља у једно од најгушће насељених подручја на Балкану (Bertrandon de la Broquière, 1892).

Планина Цер се одликује највећом концентracијом средњевековних градова, међу планинама у Србији. Ту су *Тројанов град*, *Коњуша*, *Косанин град*, *Видин град* (Археолошки споменици ..., 1953). Градови на Церу, подигнути на платоима церских врхова, чији се остаци и данас јасно уочавају, нису ископавани, нити су детаљније археолошки истраживани. Неки од њих су веома стари и сигурно сежу у далека столећа раног средњег века (М. Спремић, 1981). *Град Коњуша* налазио се на истоименом церском вису (кота 433), око 1 km даље од Тројановог града, изнад села Милошевца и Дворишта. Легенда овај град повезује с "Коњушницом Милоша Обилића". *Косанин Град*, назван тако у народу, налазио се испод највишег церског врха, изнад села Милине. Интересантно је да се предео испод града назива Костол, од латинске речи *castel* – каструм, односно утврђење. Народно предање везује постанак града за Косану, сестру Милоша Обилића. *Видин Град*, налазио се западније од Косаниног града, на Видојевици, на самом завршетку Цера. Заузима доминанту Видојевице (кота 378 m). *Утврђење Кулина* налази се на мањем вису изнад манастира Радовашнице.

На врху Цера налазе се развалине које народ назива "Тројанов град". М. Ћ. Милићевић каже: „На највишем месту Цера, баш некако на средини његове косе, стоји тај град усправно и данас. Није ништа особито по зидању, али је с њега дивотан поглед: на североисток – на сву Мачву, Срем и Посавину, и на југозапад: на сву Шумадију и Јадар. Ко је у њему седео, није остао жељан лепих предела, ако му је само било до тога“ (Милићевић М., 1876). Каниц сматра да је "Горњи део Тројановог града на Церу вероватно припадао оном "Дестиникону" (Десници), који је већ Константин Порфиригенит, као и неки новији историчари, тражио код Десића,

мада му је оближњи утврђени Тројанов град свакако био непознат, јер би га иначе поистоветио са њим" (Каниц Ф., 1904). Остаци тзв. Тројановог града, на коти 605, спадају у најбоље очувану тврђаву на Церу, која је у својој историји вероватно променила доста господара. Због тога има остатака зидова од камена, опеке и сиге. На опекама нема натписа, но ишаране су на њима: ноге-шапе од мачке, псета и кокоши. Опеке су четвртасте и танке око 7 cm (Стојанчевић-Николић В., 1975.). Зидови ширине око 1,5 m су од камена, везаног кречним малтером. Издужен је у правцу пружања косе, 150 m дужине и око 50 m ширине. На северозападном делу постојала је осмоугаона кула, чији се остаци виде изнад земље, као и понегде делови од осталих зидова. Кула је бранила најлакши прилаз, а испод ње сачували су се трагови вештачког рова (Спремић М., 1981.). У југоисточном делу тврђаве била је градска капија са две куле. Ф. Каниц, пише да је Тројанов град "током времена био више пута рушен, преграђиван и дограђиван, и да његови антички темељи можда леже испод целе те масе (Каниц Ф., 1904).

Хилфердинг примећује да је после смрти Часлављеве, "у X веку сав историјски живот српског народа прешао из северног и источног краја, из праве Србије, на југозапад, да се он концентрише све више и више у планинском залеђу Јадрана" (Гилфердинг Ф. А. 1868; Дринов М., 1971). Према томе, ако се тежиште Часлављеве државе налазило у северном делу Србије, није тешко претпоставити да је и њен главни град био у том делу земље. Узвишења на Церу, имала су важан стратегијско-топографски положај, одакле су се могле контролисати долине Саве и Дрине. Утврђења су осигуравала пут који је водио гребеном Цера и имала су пуну контролу у спречавању угарских продора на југ у унутрашњост Србије. Ипак, данашњи топоними не дају основа за убицавање Дестиникона. На карти др Лила уписан је још један град са сличним именом - **Достиника** (Dostinica), који би могао бити данашња Јошаница. Осим тога уписани су **Београд** (Белградо) и Сингидунум (Сингидон), иако их Константин Порфирогенит не помиње.

Чернавуск (ro de Lilu - *Tzernabuscee*, по другим ауторима *Tzernabusce*, *Tzernavuksen*). Шафарик и Новаковић су своје претпоставке утемељили искључиво на сличности топонима (у Србији - Бучје; у Босни - Бјелабуча). Јиречек и Шишић претпостављају да назив града потиче од Црни врх, Црна Стена, по коме је названа жупа манастира Милешева (Schafarik P. J., 1844 - 1847.; Новаковић С., 2003.; Јиречек К., 1959; Šišić F., 1925). Назив је могао настати и према положају на реци, с обзором да у угро-финском vuoksi значи "поток, ток".

Према карти де Лила, овај град се налазио јужније од Дестиника. У пределу Црнињева (код Осечине), где се данас налазе остаци кастела из римског доба (Археолошки споменици, 1953). Етимолошки је најближа Црна Река, изнад које је смештен истоимени манастир, на 4 km јужно од Рибарића и око 30 km од Новог Пазара. Међутим, манастир је основан касније, тек у XIV веку, "на месту где се својевремено подвизивао српски светитељ св. Петар Коришки" (Јанићијевић Ј., 1998). Постојао је и град Црнча код Љубовије, који се помиње 1367. г. као трг Форум Черенче (Динић М., 1978).

Међуречје (Megyretus, Medjoretus). Шафарик сматра да тај појам обухвата крај код Јагодине. Новаковић се колеба између Међуречја у ужичком крају (на саставцима Мораве и Ђетиње), и локалитета на месту града Маглича у сливу Ибра. Јиречек и Шишић, такође помишљају на два локалитета, за која претпостављају да су се у 10. веку звали Међуречје: suburbium Међуречје под Самобором код Горажда или на остатке града испод тврђаве Сокола, на саставу Таре и Пиве (Schafarik P. J., 1844 - 1847.; Новаковић С., 2003.; Јиречек К., 1959; Šišić F. 1925).

По карти де Лила, овај град треба тражити у долини Велике Мораве, највероватније у близини Јагодине где се данас налази насеље Међуреч (на путу Јагодина - Лозовик);

Дресник (*Dresnen, Dreznen*), асоцира на лужички Дрезден (*Drezdane* од дрезга - шума + суфикс - ане, тј. "шумски житељи"). Шафарик и Новаковић га повезују с местом Дрежник у ужичком крају. Јиречек и Шишић га идентификују са градом Пљевља, који се у средњем веку називао Брезница (*Schafarik P. J.*, 1844 - 1847.; Новаковић С., 2003.; Јиречек К., 1959; *Šišić F.* 1925). Према карти де Лила, то би могао бити средњевековни град Дрежник, код Ужица.

Лесник, по Шафарику је данашња Љешница на реци Јадар. Јиречек мисли да је то место Љешник у околини Призрена. Новаковић претпоставља да је то Љешница испод Видојевице на Церу, где су били остаци старог града (*Schafarik P. J.*, 1844 - 1847.; Новаковић С., 2003.; Јиречек К., 1959; *Šišić F.* 1925).

Према карти де Лила, град *Lesnec* би могао бити средњевековни град Лешак, у долини Ибра, северно од Косовске Митровице, код места Дрен, у подножју планине Копаник. Назив је везан с пределом - град су окружавале шуме (старослов. *лес* - шума). Постоји и средњевековни град Лешак у Пологу код Тетова, који је 1184. године заузео Стефан Немања, данас је ту манастирски комплекс из XIV века.

Салинес, добио је име од лат. речи *salinas* - рудник соли. По Јиречеку (исто Шафарик, Новаковић, Шишић) овај средњевековни град се односи на данашњу Тузлу (*Soli*) (*Schafarik P. J.*, 1844 - 1847.; Новаковић С., 2003.; Јиречек К., 1959; *Šišić F.* 1925; Живковић Т., 2007; Бабић Б., 2011).

Према Де Лиловој карти, град *Salenes* се налази у Западној Србији, у средњем делу тока реке Дрине. Сасвим је могуће да је он имао у виду средњевековни град Солотник (Археолошки споменици, 1953). Град који је вероватно добио име по положају на реци Солотник, налазио се код данашњег места Солотуша, јужно од Бајине Баште. Село Солотуша, на падиницама Таре, између Калуђерских бара и Пилице, је старије насеље. Из средњег века потиче град Солотник (средњевековна тврђава Солотник) на стеновитом гребену под Пашаником. Зидине тврђаве сачуване су до данас. Град у Солотуши, прилагођен терену, постављен је на правоугаоној основи, на издуженом гребену западног дела Поникава, изнад истоимене речице. Зидан је по правилима средњевековне фортификације, са зидовима и кулама. Према предању, у граду се експлоатисала со (Игњић С., 1985; М. Ђ. Милићевић, 1876; Дероко А., 1951).

Котор (*Catera*). Шафарик га идентификује са местом Которско на реци Босни. Новаковић се колеба између града Котор код Сарајева или града Котор на Врбањи притоци Врбаса. Шишић претпоставља да је то град Которац код Илице, где се налазило старо словенско насеље "градина" (*Schafarik P. J.*, 1844 - 1847.; Новаковић С., 2003.; Јиречек К., 1959; *Šišić F.* 1925).

Према карти де Лила, овај град се налазио у изворишту реке Босне, тј. у подручју данашњег Сарајева, па се може претпоставити да је то био средњевековни град Которац код Сарајева. Некадашњи град Котор - Декатера (од старогрчког *katareo* - што значи врела (www.visit-montenegro.com), вероватно се односи на данашњи Которац у сарајевској области, у врху Сарајевског Поља. Према остацима трагова "доста танког зида који је опасивао главицу тзв. Илијиног Брда, изнад Горњег Бутмира, може се уочити да се некадашњи град Декатера састојао од рефугијума, тј. збега, опкољеног зидом у који би се у случају неприлика склањало становништво насеља које се налазило под градом. Насеље се састојало од дрвених кућа. Тај град, био је вероватно и седиште жупана" (Бенац А., Сергејевски Д., Мазалић Ђ., 1955).

Десник (*Desnes*). Шафарик претпоставља да је то место Дешањ - Тешан, на притоци Босне. Новаковић сматра да је то Тешањ, чије је име прво било Тесањ. По Шишићу то би могао бити један од три града (Бобовац, Сутјеска или Трстивица), који

је променио своје старо име (Schafarik P. J., 1844 - 1847.; Новаковић С., 2003.; Јиречек К., 1959; Šišić F. 1925). По де Лилу град Десник се налази са леве стране доњег тока реке Босне. То не противуречи етимологији, пошто се у словенским језицима у прошлости лева или десна обала реке одређивала гледајући узводно. То је древна општесловенска особеност. Савремено одређивање леве и десне стране гледајући низводно, усвојено је релативно недавно (Поспелов Е. М., 2008).

Закључак

Најважнији писани извори о периоду раног средњег века потичу од византијских писаца. Од изузетне је важности спис Константина Порфиrogenита, *De administrando imperio*, писан између 948. и 952. године. У науци су ретке прилике када изнесене хипотезе успеју изазвати толико дуготрајну расправу у стручним круговима, као што се то догодило о убикацији првих српских средњевековних градова наведених у спису *О управљању царством* Константина VII. Порфиrogenита. Највреднија до сада штампана карта за тај период, са квалитетом историјског картографског извора, је *Карта Источне империје и суседних региона по Константину Порфиrogenиту ("Imperii Orientalis et circumjacentium regionum sub Constantino Porphyrogenito et ejus praedecessoribus Descriptio")*, француског географа и картографа, Гијома де Лила (Guillaume de Lisle).

Према тој карти, Србија (Serblia) је заузимала већи део савремене средишње Србије, Босанску Посавину, Семберију и Подриње. Северно од Саве простирала се тада још некрштена Бела Србија (Alba Serblia) и Мађарска (означена као Turgis, јер се мислило да су Мађари турског порекла). Као путоказ за убицирање градова може послужити наведена карта Гијом де Лила, претпостављајући да се он у њеном састављању морао послужити старијим изворима из којих је црпео мноштво драгоцених података. Теза да град Дестиник треба тражити на планини Церу, која је већ неко време присутна у историографији, доима се као најверодостојнија. Имајући у виду простирање Чаславове државе у X веку, којој је тај град припадао, де Лилова карта могла би бити добар путоказ за разрешавање овог проблема. Но, док не уследе археолошка истраживања и материјални докази, све остаје у сфери хипотезе. Ову карту треба посматрати и проучавати у одговарајућем историјско-географском контексту, како би се дешифровала њена садржина и узела у обзир перцепција аутора. Због недостатка изворне грађе, која би осветлила многе важне аспекте раносредњовековне историјске географије Србије, уистину је незаобилазан интердисциплинаран приступ. Компаративним вредновањем достигнућа историјске науке и картографије заокружен је поглед и проширена су сазнања о границама Србије у X веку. Такође, знатно је употпуњена фрагментарна и мозаична слика у вези са првим насељеним српским градовима.

Литература

- Археолошки споменици и налазишта у Србији - I* (1953). Западна Србија. Грађа књ. IX. Археолошки институт САНУ. књ. 2. Београд.
- Бабић Б. (2011). *Византијски и поствизантијски извори о простору и положају Средњовековне Босне*. Зборник радова Византолошког института, 48 (XLVIII), стр. 38-50. Београд.
- Бенац А., Сергејевски Д., Мазалић Ђ. (1955). *Културна историја Босне и Херцеговине*. Сарајево: Народна просвета.
- Bertrandon de la Broquière (1892). *Le Voyage de Bertrandon de la Broquière, écuyer tranchant et conseiller de Philippe le Bon, duc de Bourgogne, priir. Charles Schefer. Paris: Ernest Leroux*. Стр. 203-211.
- Bratož R. (1983). *Cerkvenopolitični in kulturnozgodovinski odnosi med Sirmijem in Akvilejom*, Zgodovinski casopis 37 (1983.), 259 - 272.

- Булић Д. (2003). *Трагови средњовековне материјалне културе са локалитета Градина на Јелици*. Историјски институт. Историјски часопис, књ.Л. стр. 153-204.
- Византијски извори за историју народа Југославије, том II. (2007). Византолошки институт САНУ. Пос. изд. Књ. 33. (уредник Љ. Максимовић). Београд.
- Гильфердинг Ф. А. (1868). *Древнейший период истории славян*. Вестник Европы. 1868, июль, кн. 7.
- Гильфердинг Ф. А. (1868). *Собрание сочинения*. I. СПб. 1868.
- Грчанин Х. (2011). *Јужна Панонија у касној антици и раном средњовековљу*. Плејада. Загреб.
- Деретић Ј. и др. (2012). *Измешљено досељавање Срба*. "Ганеша клуб". "Едиција". Београд.
- Дероко А. (1951). *Средњовековни градови у Србији*. Београд.
- Динић М. (1978). *Западна Србија у средњем веку*, Српске земље у средњем веку, Београд.
- Дринов М. (1971). *Избрани съчинения, том I*. Софија. Наука и изкуство.
- Живковић Т. (2007). *Јужни Словени под византијском влашћу 600-1025*. "Чигоја". Београд.
- Живковић Т. (2012). *О такозваној "Хроници српских владара" из Spica De Administrando Imperio цара Константина VII Порфирогенита*. Византијски свет на Балкану. Византијски институт САНУ, пос. изд., књ. 42/2. Београд, 2012. стр. 313-332.
- Иванов Р. (1998). *Римската провинција Тракија в картата на Гийом Делил*. Юбилеен сборник в памет на акад. Димитър Дечев. Исторически факултет. Университет "Св. Климент Охридски". Софија.
- Игњић С. (1985). *Бајина Башта и околина, књ. I*. Народна библиотека, Бајина Башта. *Историја народа Југославије*. (1953). Београд.
- Јанићијевић Ј. (уред.), (1998). *Културна ризница Србије*. Идеа. Београд.
- Јиречек К. (1959). *Трговачки путеви и рудници Србије и Босне у средњем веку*. Зборник Константина Јиречек. I. Београд (Праг 1879). 207- 303.
- Кастелан Ж. (2002). *История на Балканите XIV - XX век*. "Хермес". Пловдив.
- Каниц Ф. (1991). *Србија – земља и становништво. Књ. I*. Српска књижевна задруга. Београд. 1991 (1904).
- Летопис Попа Дукљанина*, уред. Ф. Шишић. Београд - Загреб. 1928.
- Матанов Х. (2002). *Средновековните Балкани*. Исторически очерци. Парадигма. Софија.
- Милинковић М. (2012). *Мрежа насеља и њихове структуре на северу Илирика у VI веку - археолошки подаци*. Византијски свет на Балкану. Византијски институт САНУ, пос. изд., књ. 42/2. Београд.
- Милићевић Ђ. М. (1876). *Кнежевина Србија*. Београд.
- Мрђић Ј. (2012). *Проучавање "централних насеља" у историјској географији византијског царства на Балкану и могућности примене нове методологије*. Византијски свет на Балкану. Византијски институт САНУ, пос. изд., књига 42/2. стр. 285-297. Београд.
- Новаковић С. (2003). *Српске области X и XII века, Списи из историјске географије. Књ. II*. Завод за уџбенике и наставна средства. Београд. с.103-213.
- Новаковић С. (2003). *Земљиште радње Немањине. Списи из историјске географије. Књ. II*. Завод за уџбенике и наставна средства. Београд. с. 103-213.
- Орачев А. (2005). *България в европейските картографски представи до XIX век*. „Борина“. Софија.
- Popović V. (ured.). (1980). *Sirmium XI - Recherches archéologiques en Sirmie*. Beograd.
- Поспелов Е. М. (2008). *Географические названия России. Топонимический словарь*. Астрель. Москва.
- Schafarik P. J. *Slavische Alterthümer I - II*. Leipzig. 1844 - 1847.
- Срејовић Д. (одг. уредник). (1991). *Србија и суседне земље на старим географским картама*. Српска академија наука и уметности. Београд.
- Стојанчевић - Николић В. (1975). *Рађевина и Јадар у необјављеним рукописима Цвијићевих сарадника*. САНУ. Одељење друштвених наука. Насеља и порекло становништва. Књ. 41. Београд.
- Спремић М. (1981). *Јадар у средњем веку*. стр. 27-41. Јадар у прошлости. СИЗ културе Лозница.
- Šišić F. (1990). *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*. Zagreb 1925. (1990).
- Ћирковић С. (1998). *"Насељени градови" Константина Порфирогенита и најстарија територијална организација*. Зборник радова Византолошког института. 37 (1998). 9-32. Београд.
- Harley J. B. (1990). *Text and Contexts in the Interpretation of Early Maps*. In: Buisseret D. (ed.), *From Sea Charts to Satellite Images: Interpreting North American History through Maps*. Univ. of Chicago Press. Chicago. p. 3-15.
- Ћирковић С. (1997). *Работници војници, духовници. Друштва средњовековног Балкана*, Equilibrium, Београд.
- Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio*. R. J. H. Jenkins - Gy. Moravcsik (ed.). Washington 1967. 29-36 (=DA1).
- www.visit-montenegro.com.

THE FIRST POPULATED CITIES OF CHRISTENED SERBIA IN X CENTURY BY CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, ON THE MAP OF GUILLAUME DELISLE

MIRKO GRČIĆ¹, LJILJANA GRČIĆ

¹ *University of Belgrade - Faculty of Geography, Studentski trg 3/3, 11000 Belgrade, Serbia*

Abstract: The aim of this paper is to contribute to the identification of the first inhabited cities in baptized Serbia at the beginning of the X century, mentioned by Constantine VII Porphyrogenitus. Writings from that time are important documents which provide a picture of the reality, but it is also necessary to carefully study the old maps. Of particular note is the French geographer and cartographer, Guillaume Delisle (Guillaume de L'Isle), a member of the Royal Academy of Science, from the beginning of the XVIII century, whose map "Eastern Empire and neighboring regions of Constantine Porphyrogenitus" ("Imperio Orientalis et circumjacentium regionum sub Constantino Porphyrogenito et ejus praedecessoribus Descriptio") made on the data basis on Porphyrogenitus, so far not been used in the elucidation of uncertainty about the position of the first inhabited cities in christened Serbia. This map could be useful in researching of the networks of the cities, and territorial organization of Serbia and other Balkan countries.

Keywords: Porphyrogenitus, Guillaume Delisle, Destinikon, Ras city, Prince Časlav, Cer Mountain, Serbia.

Introduction

About the Slavic settlements in the Balkans in the early Middle Ages there is little data. In approaching this issue immediately striking disproportion between the available sources of late ancient period and those that cover the early Middle Ages for the whole area. Proportionally more numerous late ancient written sources though often fragmented character, complemented by better valorized archaeological findings, enabled a safer and more clearly follow the course of historical development in this period. Early medieval and later medieval written sources that deliver meaningful data are much less common and usually scarce and often unreliable, and provide material for making only generalized performances. The most important work and the main source for the first centuries of the Slavic history at the Balkans, representing a Text about the nations, of the Byzantine emperor and writer, Constantine VII Porphyrogenitus (905-959), (Byzantine sources, 2007). On the basis of the data provided by Porphyrogenitus, French cartographer Guillaume Delisle (de L'Isle) (1675-1726), published in 1708 the map "Eastern Empire and the neighboring regions of Constantine Porphyrogenitus".

This paper has the task to clarify some aspects of the toponymic used in historical geography of the villages. Toponymic is usually defined as the science that emerged at the confluence of three sciences - geography, history and linguistics. This application is subjected to the toponymic of geographical, historical and linguistic methods, and use of its data primarily in those sciences. Localization of geographic features, which are mentioned in historical sources - is one of the most important tasks of historical geography. This task can be solved in different ways, but one of the leading places takes congruence of toponyms - ancient and modern. The development of historical geography has caused the continuous appreciation of four sources of that science: 1) chronicle sources, 2) ethnography, 3) geographic nomenclature and 4) archeology. The system of local names in some region reflected concepts whose head was the people who lived in that territory. Because of that toponymic of each region contains information about past eras and serves as an important source of historical researching of the people. The value of toponyms as a historical source is in their territorial connection. Application of toponymic data in geography has a wide base and lead in different directions. One of them is the use of toponymic as a base and endpoint for the knowledge of local geographical terminology, also important in regional research, and to complete the scientific geographical terminology.

Here arises a general question asked by J. B. Harley, how to understand the map - in the traditional way, as a reflection of the real world, or in the postmodern sense, as the corresponding graphic language to be decoded at the appropriate time and spatial context (Harley, J. B., 1990).

In the latter case, more adequate to the current moment, the map should be viewed in the context of historical facts, cartographic principles and other maps of a given space and time.

A review of the work of Constantine Porphyrogenitus

The key document of historical science to consider the perception of the first Serbian cities is the work of Constantine VII Porphyrogenitus from X century - *De Administrando Imperio* (DAI) and his chapter - the immigration of Serbs in the Balkans in the seventh century, during the Byzantine emperor Heraclius (reigned from 610-640). The Byzantine Emperor Constantine VII Porphyrogenitus was born in 905th and in early years he lost his father, Emperor Leo VI the Wise or the Philosopher (886-912th). He governed the country from the 945th until his death in 959th year. He distinguished himself by scientific-literary activity. The document DAI Porphyrogenitus intended to his son and successor Romano II (ruled 939-963rd). It is interesting way how this work is here to this day. The oldest surviving copy of the Porphyrogenitus writings DAI dating from the roman co-ruler Caesar John Duke (Duke Dynasty ruled from 1059-1081st). This is the only manuscript from Byzantine times arrived to the Parisian royal library in 1599th and since then listed as *Codex Parisinus gr.* 2009th (abbreviated as "R"). According to him, in the 1509th on the Corfu Antonio Eparch (1491-1571) made a copy which was over Heidelberg in 1623rd was found in the Vatican Library, recorded as *Codex Vaticanus - Palatinus gr.* 126 (abbreviated "V"). Younger transcript (*Codex Mutinensis gr.* 179) known as the manuscript of "M", held in Modena, remained incomplete. It was done by Andrea Darmari between 1560 and 1589th. There is a *Codex Parisinus gr.* 2967 (abbreviated "F"), a manuscript copied by "P". Prescription was started by Antony Eparch, but finished by Michael Damaskinos from Crete before the 1529th. There are several editions of Porphyrogenitus works. Document *De Administrando Imperio* (DAI), was printed first time in the 1611th in Leiden. Issue was edited by Johannes Meursius (van Meurs), according to the manuscript "V" called *De administrando Imperio* (reprinted in 1617th). Later edition was prepared by a monk from Dubrovnik Anselmo Banduri in 1711th. He corrected the Greek text in accordance with the oldest manuscript "P". This edition has experienced two reprints: 1729th in Venice and 1864th in Paris. The most important issue in the nineteenth century, printed in the famous Bonn corpus of Byzantine historiography and literature, hosted in 1840th Immanuel Bekker. At the end of the nineteenth century began in the UK newsroom of the Greek text. A large contribution gave John Bury with a detailed analysis of the text DAI and its comparison with known Theophanous Chronicles from the early ninth century. The entire project was completed by Jenkins and Moravčik, who were in 1949th prepared the new edition which besides reviewed Greek text contains an English translation. After edition in USA 1967th it has become the most used studio edition today (Byzantine sources; Деретий J. at all, 2012).

Constantine VII Porphyrogenitus in this work provided the first and oldest written data about the first cities in Serbia, after immigration of Slavs, in the mid of X century. Data in this work are too vague and lacking detail, and opens more questions than it appears at first glance can give answers. Hence the "dark centuries" of the early Middle Ages to the entire Serbian and the wider Balkan historical space even more mysterious, as some authors provide a basis for challenging the Porphyrogenitus. The location of various cities that Porphyrogenitus mentioned as Serbian, indicating to what extent it is a matter of manipulations and how far it is from a trusted solution (Булић, Д., 2003). In last 3 years number of new localities is rapidly increasing (Милинковић, М., 2012). Applying of some new geographical models of settlement networks and economic territorial organization, contributed to better perception of urban settlements of medieval Serbia, as comparative studies at the level of geographic and cultural-historical region of southeastern Europe (Мрѓић, Ј., 2012). However, this drawback can be overcome by linking the necessary research results of related scientific disciplines - history, geography, cartography, archeology and philology. In this connection it is necessary to absorb the results of foreign, especially historical and cartographic literature, which comparative evaluation can greatly complement the findings regarding the Serbian historical space. The most valuable printed map of that period, with the quality of historic cartographic sources, is the map Guillaume Delisle, a French geographer and cartographer.

The contribution of the French geographer Guillaume Delisle in interpretation of Constantine Porphyrogenitus works

The old maps are an important resource in clarifying doubts about the position of the first inhabited cities in christened Serbia. The largest contribution to this field was given by Guillaume Delisle (Guillaume de L'Isle, Paris, 1675-1726th), a French "first geographer of the Royal Academy", a composer of great atlas entitled "Atlas Nouveau" published in Amsterdam by Covens and Mortier. He became a member of the "Académie Royale des Sciences" when he was 27 years old and later he get the title "Premier Geographe du roi" ("the first geographer of the Kingdom"). His biggest project is the "Atlas de Géographie", published in 1774th in Paris and Amsterdam. Delisle contribution to the historiography and cartography of the Balkans is not systematically processed.

Based on existing data about the Balkans and information in the text "about the topics" of Byzantine emperor Constantine VII Porphyrogenitus, Guillaume Delisle has made the maps of Eastern Empire (Byzantium) and gave graphic synthesis of researching results of Byzantine emperor. According to Oračev (Орачев, А., 2005), in the Central State Archive of Bulgaria (CDA) at the Head Office archives at the Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, "Department for documents of Bulgarian history in the foreign archives" (signature KMF), preserves the geographical map entitled "Eastern Empire and the neighboring regions of Constantine Porphyrogenitus" by Guillaume Delisle, which provides a systematic and reliable information about the geography of the medieval Balkans ("IMPERII ORIENTALIS et CIRCUMJACENTIIUM REGIONUM sub CONSTANTINO PORPHYROGENITO et ejus praedecessoribus DESCRIPTIO; Auctore GUILLELMO DELISLE à Regiâ Scientiarum Academiâ *ad novum Editionem* Libri CONSTANTINI PORPHYROGENITI de Administrando Imperio; *guce prodit Studio ANSELMII BANDURII* Monachi Benedictini Ragusini Meliensis *cum ejusdem Notis et Animadversionibus AMSTELODAMI* Apud I. CÔVENS et C. MORTIER"). On the theme "Serblia" are shown first christianized towns in Serbia in X century. According the fact that in the title of the map Delisle was specified as a member of the Royal Academy of Science, it is made in/or after the 1718th year.

Map 1. Guillaume Delisle's map of the Eastern Empire and the neighboring regions, created by Constantine Porphyrogenitus, in/or after the 1718th (Орачев, А., 2005).

According to Oračev, "on the map are shown a lot of the exact boundaries of the Eastern Roman Empire and its different themes. Because of analyzed data of Constantine Porphyrogenitus (edited and commented by the Benedictine monk Anselmus Bandurius), Guillaume Delisle presented Eastern Roman Empire divided into administrative units" (Орачев, А., 2005). According to R. Ivanov, presentation of Roman province Tracie on this map is not without the sense (Иванов, Р., 1998).

Delisle has published several special maps in which was presented our country: "Map of Hungary ("Carte de l' Hongrie"), Paris 1703, Map of the Ottoman Empire (Imperii orientalis), Paris, 1711, Map of Hungary, Transylvania, Croatia and Slavonia (Carte Particuliere de la Hongrie de la Transilvanie de la Croatie et de la Sclavonie), Paris 1717, Map of the Ottoman Empire in Europe, Asia and Africa (Imperium Turcium in Europa, Asia et Africa), 1737, Map of Hungary and the neighboring regions (Tabula Hungaria et regionum), in 1790th year (Срејовић, Д., 1991).

Guillaume Delisle's perception of Serbia according to Constantine Porphyrogenitus work

Emperor Constantine presented a few major contours of the borders of seminal Serbs. In the middle of the western part of the map Delisle presented relatively detailed Serbia (Serblia) (Map 1). The space that is meant by "Serblia" at the time of Constantine's writings and their

boundaries in the mid of X century, between 948th and 952nd year could be oriented toward the rivers, although they are imprecisely drawn. There were marked the surrounding seas (Black, Adriatic, Aegean and Mediterranean), the mountains, among which the Stara planina, Kopaonik and Šumadija mountains, river networks (Velika Morava river, which is created by merging three rivers and its tributaries Nišava river, Zapadna Morava river and Drina river which is created by merging two streams, Bosnia river), the approximate position of the villages, varying in size and status, the major cities were marked by fortress. In this paper, we put emphasis mainly on the cities located within the boundaries of the Serbian state from that time. According to the number of cities it can be concluded that the "Serblia" was fairly well populated, more than Pannonia and the neighboring areas.

According to the official history, the Serbs and the Croats were "together with the large mass of the South Slavs descended much earlier in Pannonia, where they were, at the beginning of the seventh century, crossed the River Danube and the River Sava and settling in the Balkans" (Byzantine sources, 2007). The Serbs were able to organize themselves into an independent state. They settled in the territory of the Byzantine Empire, with the consent of the emperor Heraclius. Serbian tribes, led by their governors, grouped in a longer or shorter time, to confront Byzantine administrators. They have undoubtedly become the object of many attempts to be baptized through the Dalmatian cities that were associated with the Roman church, but after the iconoclastic crisis Byzantium was again controlled the entire region, creating a special theme of Dalmatia and sending students "Cyril and Methodius to baptizing the Slavs. Between 867th and 874th, the Serbs entered Byzantine church. Serbian Prince Časlav established a state vassal to Byzantium" (Кастелан, Ж., 2002).

It is known that the area between the Danube river and the Sava river in 829/30th year fell under the rule of the Bulgarians, which, with brief interruptions, take for more than a century. Starting from the news of Theophanous Successor (mid X century) that after the death of Tsar Simeon, 927th, the Hungarians invaded the territory of Bulgaria, Šišić thought that the Hungarian military detachment conquered Bulgarian area around the Sirmium and eastern Slavonia (Šišić F., 1990).

Prince (dux) Mutimir, to whom Pope John VIII sent in 873rd the letter and asking him to prevent the anticanon action of some priests and to join the Pannonian church (diocese), was actually a prince in Pannonia between the River Sava and Drava River. Usually authors think that it was a Serbian Prince Mutimir, a contemporary of Bulgarian Khan Boris, who was mentioned by the Emperor Constantine Porphyrogenitus. Pope's invitation to Mutimir to join Pannonian diocese was not unfounded, because the Sirmium metropolis once included a First Moesia (in which was the Mačva area, ed.), where partly was stretched Serbian Principality (Bratož, R. 1983).

Hungarians began to break on the southeast to Byzantine Empire, in the thirties of X century. The first attack occurred in 934th and 943rd year. Directly related to the *Sava Pannonia*, was the attack on the Serbian territory south of the Sava river, in the so-called Ulterior Srem (Sirmia Ulterior), Mačva today, during which, was killed a Serbian Prince Časlav Klonimirović (ruled from 927 to 950), (Gračanin, H., 2011). Priest Dukljanin talking about the Serbian Prince Časlav war against the Hungarians, when was killed their Duke Kish. At the request of the Kish's wife Hungarian king was attacked and defeated Prince Časlav in Srem, and with tied hands with other prisoners threw him into the river Sava (Летопис, 1928).

Then the term "Ulterior Srem" was spread over the territory south of the river Sava, today's Mačva area, and certainly in the area possessed by the Serbian Prince Časlav. Hence, the name Srem stretched in the X century in the area on the right bank of the river Sava (Popović, V., 1980). According to the famous Bulgarian historian Marin Drinov, Serbia was during Prince Časlav included Bosnia and kept in servitude southern Dalmatian Serbian tribes (Neretljani, Zahumljani and Dukljani) (Дринов, М., 1971).

According to Constantine Porphyrogenitus data are available only for the northern (northwestern) and southern (southeastern) Serbian border: "Country Serbia is ahead of other countries, from the north borders with Croatia and on the south borders with Bulgaria." Includes "little land Boson" (ager, regio) and relies on the internal borders of Diocleia, Travunija and Zeta

in the mountains. Former Serbian included: "the mountain area around river Lim, the upper river Drina (with basins of rivers Piva and Tara), rivers Ibar and Zapadna Morava (in later sources for these parts are used the name Raška) area Soli (around town Tuzla) and Bosnia under which means only the area around the upper course of the river Bosna" (Историја, 1953). For the Serbian border to the northwest, Šafarik (same as Porphyrogenitus) considers the water course of the river Sava. The border to the *east*, or southeast according to Porphyrogenitus was located near the border town of Ras. Šafarik is assumed that the boundary was on the river Ibar and the river Velika Morava (Schafarik P. J. 1844 - 1847). Jireček takes for the eastern boundary a line drawn from the upper part of the river Ibar, over Novi Pazar to the Rudnik. Jireček takes for the northern border a line drawn from the Rudnik to Belgrade (Јиречек К. 1959). Novaković that boundary moves eastern, "the landscape, therefore, river Rasina (to the east) and the river Morava (from the north) shows in that the time the border line of Serbian state." (Новаковић, С., 2003).

Map 2. Fragment of the Guillaume Delisle's map: Eastern Empire and the neighboring regions by Constantine Porphyrogenitus

Determining the position of the Destinikon and the other populated Serbian medieval cities

About the earliest period of Slavic history in our area, at all of the circumstances, including the settlements, in the historical literature there are no written sources and archaeological finds. In the toponomastyc of Serbia, as well as in folk tradition, legends and material remains, are mentioned the traces of ancient and before Slavic settlements. The most common toponyms are "cities", "forts", "churches", "homesteads" and "housing". Old Slavs understood that they very much needed forts for their safety. But as they didn't have it, in the beginning they used for the emergency Illyrian abandoned forts, Roman refugiums, squalid Roman camps and convenient hilltops. So, it has forced them to make fortifications, usually at the beginning of the timber and stanchion but later of stone (Бенац, А., Сергејевски, Д., Мазалић, Ђ., 1955). The names of the first inhabited cities of baptized Serbia are mentioned in the scriptures: *About the management of the Empire*, by Constantine Porphyrogenitus. In Chapter 32 Writings of nations, Porphyrogenitus mentions in baptized Serbia following populated cities: Destinik (τό Δεστινίκον), Černavusk (Τζερναβουσχέη), Medureče (τό Μεγυρέτους), Dresneik (τό Δρεσνείκ), Lesnik (τό Λεσνίκ), Salines (Τό Σαλινέζ). According to the Byzantine writer in the area of Bosnia (εἰς τό χωρίον Βόσωνα) were two cities - Kotor (τα Κατερα) and Desnik (Τό Δεσνίκ) (Byzantine sources, 2007). According to Jiriček, for this Serbian cities were set up many analogies, which mostly have only philological value. These places are outside of the above specified boundaries or there are no traces of earlier settlements (Јиречек, К., 1959). According to S. Novaković "all six Serbian cities (excluding two Bosnian) should not be sought in the coast area (Zeta, Trebinje, Zahumlje), either in Bosnia, or in any other regions outside the aforementioned boundaries of the Raška between Drina and Kosovo, among Prizren-Peć area Mačva and Šumadija" (Новаковић, С., 2003). Settled cities, mentioned by Porphyrogenitus, represented the base of Slavic territorial organization developed until the mid X century (Ћирковић, С., 1998).

In connection with the Serbian-Bulgarian border, Constantine Porphyrogenitus mentioned a place **Rasa**, but it is not among the first inhabited cities. He in fact, reported about the Bulgarian-Serbian war from the eighties of IX century, the Serbs captured Bulgarian Prince Vladimir escorted to the border, to Rasa. The first case of the oldest extant forms of names written down in Greek, in mid X century is Rasa (Rassa). In Latin sources, to name appears differently: Rassa, Rasia, Rascia, Rassa, Raxia. On the old geographic maps the name is listed in the feminine gender. Remained unclear on which side of the border this city was situated. Under the Bulgarian czar Peter (927-969) in the Rasa was the seat of the Bishop (Ћирковић, С., 1997). That resembles the word "raso" (Bulgaria) or "rasa" (Serbian) - cassock, "rasa", in Arabic means head, top. The word "ras" means Prince (according to Klaić's Dictionary of foreign words). Thus,

the name Raška would mean principality. So, Porphyrogenitus not counted Rasa among the cities of the Serbia. From his narration the place Rasa has been on the eastern border of Serbia, but not cleared from which side - in Serbia or Bulgaria. According to M. Dinić "it would not be excluded that the Rasa belonged to Bulgaria by Porphyrogenitus. Anyway, fortress was borderline between the two countries" (Динић, М., 1978). Do we have to differentiate Rasa from the Nemanjić's city called Ras?

On the Delisle's map, in the lower southeast corner of the map, on the border between Serbia and Bulgaria is a village "Rhazen" (now Ražanj), which then belonged to Bulgaria. Today's Ražanj in the Roman and early Byzantine era was an important point (station) on the diagonal road Singidunum (Belgrade) - Naisus - Serdika - Filipopolj - Adrianopolj - Vizantion (Constantinople), on the old Roman military road (Via Militaris) from Byzantium to the confluence of the Sava river ("Moravian Road"). This resort is also registered in many other ancient maps from XVII and XVIII century, under the names Raszna, Rasna, Rhazen, Razena, Rasen. In the 14th century, there was, in a nearby col (eastern, between mountines Rtanj and Ozren) a Bulgarian-Serbian border with a customs house. In Turkish times, there was also a transit on the Constantinople military road. After peace in Požarevac, travelers were crossing the Austrian-Turkish border on the river Šupeljak between Paraćin and Ražanj (from 1718 to 1737) (Јиречек, К., 1959). Dinić induced that "there are opinions that the Rasa according to Porphyrogenitus is not a city, but a shires or small river Raška. There is a small possibility that such a small river or shires could be mentioned by Constantine" (Динић, Ј., 1978). In addition, in the writings and translations, very often, the river and the shires Rasina were mentioned as Raška.

Destinik is the Serbian medieval city, which localization has caused most of the attention of researchers. For this city, Stojan Novaković has taken out several hypotheses: it should be looked for in the area around Raška, it was a "Serbian seat place", and it could be Deževo near Novi Pazar (Новаковић, С., 2003). Jireček and Šišić localized Destinik near Sjenica town (Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925). The attempt of locating this place in the area around Raška should be rejected as unfounded. Šafarik searched for Destinikon in the area of lower Drina, in the village Desić (Schafarik, P. J., 1844 – 1847). Except the data of Porphyrogenitus that Klonimir 897/8 went into one of the Serbian city, Destinik, from which it is clear that it was close to the then Bulgarian border, there are no data for closer dating of this city (Byzantine sources, 2007). Bulgaria was at that time occupied the whole eastern part of Serbia and the Serbian Posavina until the lower Drina, so it is difficult to determine which place it was.

According to Felix Kanitz, "Desnica" was the seat of the "great mayor" as the highest among all other Serbian prefects. "Here is Peter, Gojnik's son, who was snatched away from Mutimir's sons legitimate government, defeated by the army (897th) which led against him his first cousin Klonimir; he was subsequently ruled 20 years in peace, then in a war against the Bulgarians fell by treachery into the hands of the enemy and killed. When the Bulgarian Tsar Simeon was fighting with the Greeks, in 924th and entire Serbia turned into a desert, so and Desnica could have the same destiny. Časlav was in 934th restored the country and probably the old seat of "great mayor", because Constantine Porphyrogenitus, among the six cities, mentioned (924th) and the city Desnica" (Каниц, Ф., 1904).

Name of the place Destinik (*Destinicum*, *Дестиникон*, *Дестиника*), may be associated with the Latin word destino - fortify, determine (*destinazione* - destination; *destino* - fate determination). Šafarik was looking at Destinikon in Desić in Pocerina. Probably not just because of name similarity. According to research based on the Delisle's map, looks like a medieval town Destinik was on Cer Mountain (see Map 2). In the Middle Ages, this was a densely populated area, as evidenced by European travelers from that period and the first Turkish censuses. In the 1433rd, west European traveler Bertrandon de la Brokier (Bertrandon de la Broquière), advisor to Philip the Good of Burgundy, was impressed by the attractiveness of Serbia as "a very beautiful and well-populated country," with "a great number of villages and good food, and above all good wine". Colonization was transformed Mačva plain, valley of the Morava river and the right bank of the Middle Danube region into one of the most densely populated areas in the Balkans (Bertrandon de la Broquière, 1892).

Cer Mountain is characterized by the highest concentration of medieval cities, among the mountains in Serbia. There are: *Trojan town*, *Konjuša town*, *Kosanin town*, *Vidin town* (Archaeological monuments ..., 1953). Cities of Cer Mountain, built on plateaus of mountain's peaks, which remains are still clearly observed, but not excavated, and not detailed archaeological studied. Some of them are very old and certainly date back to the early medieval centuries (Спремић, М., 1981). *Konjuša town* was located on the same Cer Mountain hight (elevation 433 m), about 1 km away from the Trojan town, above the villages Miloševac and Dvorište. Legend connects this town with the "mews of Serbian hero Miloš Obilić". *Kosanin town*, so called by the people, was below the highest mountain top, above the village Miline. It is interesting that the area under the town was named Kostol, from the Latin word castel - castrum or fort. The popular tradition is associated with the origin of the Kosana, sister of Miloš Obilić. *Vidin town* was west of the Kosanin town, at Vidojevica, at the end of Cer Mountain. Vidin town occupied a dominant of Vidojevica (elevation 378 m). *Kulina fort* is located smaller height above the monastery Radovašnica.

On top of Cer Mountain are ruins which people called "Trojan town". Milićević said: "At the highest spot of Cer Mountain, just in the middle of downhill, standing the upright city even today. It's nothing in particular by building, but it is nice view: to the northeast - to all Mačva, Srem and Posavina, and the southwest: the all Šumadija and Jadar. Who was sitting in it, he was not eager of fascinating landscapes, if he was only to that" (Милићевић, Ђ. М., 1876). Kanitz believes that "the upper part of the Trojan town on the Cer Mountain probably belonged to that "Destinikon" (Desnica), which was already Constantine Porphyrogenitus, as well as some recent historians, searching at Desić, although the nearby fortified Trojan town certainly was unknown for him, because he would otherwise identified it as Destinikon". (Каниц, Ф., 1904). The remains of the so-called Trojan town at a height of 605 m, among the best preserved fort of Cer Mountain, which was in its history probably changed quite masters. Therefore, there are remains of the walls of stone, bricks and limestone. No inscriptions on the bricks, but they are variegated: feet-paws of a cat, dogs and chickens. The bricks are square and thin, about 7 cm (Стојанчевић-Николић, В., 1975). The walls of a width of about 1.5 m are of stone, bound with lime mortar. It is elongated in the direction of landscape, 150 m long and 50 m wide. On the north-west part there was an octagonal tower, which ruins are visible above ground, and somewhere other parts of the walls. The tower has defended the easiest approach, and beneath it were preserved traces of artificial trench (Спремић, М., 1981.). In the southeastern part of the fortress was a city gate with two towers. F. Kanitz, wrote that the Trojan town "during the time was repeatedly destroyed, reconstructed and upgraded, and its ancient foundations might lie beneath all of that mass (Каниц Ф., 1904).

Hilferding notes that, after the death of Časlav, "in the tenth century, all the historical life of the Serbian people moved from the north and the east part, from the real Serbia, to the southwest, and it is concentrated more and more in the mountainous hinterland of the Adriatic" (Гильфердинг, Ф А. 1868, Дринов, М., 1971). Therefore, if the focus of Časlav's state was located in the northern part of Serbia, it is not hard to imagine that the capital was in this part of the country. Tumps of the Cer Mountain had an important strategic and topographic position, from which was possible to control the valleys of the rivers Drina and Sava. Forts guarded the road which was leading to the ridge of Cer Mountain and had full control in preventing the penetration of the Hungarians in the south, into central Serbia. However, today's toponyms do not provide a basis for Destinikon locating.

On the Delisle's map was entered another city with a similar name - **Dostinika** (Dostinica), which could be today's Jošanica. Also were enrolled **Belgrade** (Belgrado) and Singidunum (Singidon) as two different cites and not as two names of the same city, although Constantine Porphyrogenitus didn't mention it.

Černavusk (by Delisle - *Tzernabuscee*, by other authors *Tzernabučeje*, *Tzernavuksen*). Šafarik and Novaković their assumptions founded solely on the similarity of place names (in Serbia – Bučje; in Bosnia - Bjelabuča). Jireček and Šišić assume that the name of the city comes from the Black Top, Black Rock, after which is named the monastery district Mileševa (Schafarik, P. J., 1844 - 1847; Новаковић, С., 2003.; Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925). The

name could arise and according to the position on the river, because in the Finno-Ugrian *vuoksi* means "stream, flow".

According to the Delisle's map, this city was located south of Destinik. In Crniljeva area (near Osečina), where are the castle ruins from the Roman era (Archaeological Monuments, 1953). Etymologically the nearest is Black River, above which is located the same name monastery, 4 km south of Ribarići and about 30 km from Novi Pazar. However, the monastery was founded later, at XIV century, "at the place where once was lived as ascetic Serbian saint St. Peter Koriški" (Јанићијевић, Ј., 1998). There was also a town Crnča near Ljubovija, referred in the 1367th like Forum Čerenče Square (Динић, М., 1978).

Međurečje (*Megyretus*, *Medjuretus*). Šafarik believes that the term includes the area near Jagodina. Novaković was hesitating between Međurečje in Užice area (at the confluence of the rivers Morava and Đetinja), and localities in place of the city Maglič in the basin of the river Ibar. Jireček and Šišić also considered two localities, as they presumed in the X century were called Međurečje: suburbium Međurečje under Samobor near Goražde, or the remnants of the town below the fortress Sokol (Hawk), at the confluence of the rivers Tara and Piva (Schafarik, P. J., 1844 - 1847; Новаковић, С., 2003.; Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925).

According to the Delisle's map, this city should look for in valley of the river Velika Morava, probably near Jagodina, where today there is a village Međureč (on the road Jagodina - Lozovik);

Dresneik (*Dresnen*, *Dreznen*) is associated with the Lusatian Dresden (Drezdane of drezga - forest + suffix - ane, or "Inhabitants of the forest"). Šafarik and Novaković connecting it with a place in Užice area called Drežnik. Jireček and Šišić identified it with the Pljevlja town, which was in the Middle Ages called Breznica (Schafarik, P. J., 1844 - 1847; Новаковић, С., 2003.; Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925). There is also a place Drešnica near Blace. According to the Delisle's map, it could be medieval city called Drežnik, near Užice.

Lesnik is according to Šafarik today's Lješnica on the river Jadar. Jireček thought it was a place Lješnik near Prizren. Novaković presumption has been it is Lješnica under Vidojevica on Cer Mountain, where were the remains of the old city (Schafarik, P. J., 1844 - 1847; Новаковић, С., 2003.; Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925).

According to the Delisle's map, the city *Lesnec* could be medieval town Lešak, in the valley of the Ibar River, north of Kosovska Mitrovica, near the village of Dren, at the foothill of Kopaonik Mountain. The name is associated with the landscape - the city was surrounded by forests (old Slavic. les - forest).

Salines, got its name from the Latin word *Salenes*, which means salt mine. According to Jiriček (Шафарик, Новаковић, Шишић), this medieval city is related to today's Tuzla (salts) (Schafarik, P. J., 1844 - 1847; Новаковић, С., 2003.; Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925; Живковић, Т., 2007; Бабић, Б., 2011).

According to Delisle's map, the city of *Salenes* was located in western Serbia, in the middle part of flow of the river Drina. It is quite possible that he had in mind the medieval city Solotnik (Archaeological Monuments, 1953). City which is probably named after the position on river Solotnik, was located at the place Solotuša, south of Bajina Bašta. Solotuša village, on the hillside of Tara, between Kaludjerska puddle and Pilica, is the old village. Originates from the Middle Ages is the city of Solotnik (medieval fortress Solotnik) on the rocky reef under Pašanić. Fortress walls have been preserved to this day. City in Solotuša, adapted to local terrain, was set to the rectangular base, on elongated ridge of the western part of Ponikve, above of the same name river. It was built according to the rules of medieval fortification, with walls and towers. According to legend, in the town was exploited salt (Игњић, С., 1985; Милићевић, М. Ђ., 1876; Дероко, А., 1951).

Kotor (*Catera*). Šafarik identified it with a place Kotorско on the river Bosna. Novaković was hesitating between Kotor city near Sarajevo and Kotor city on the river Vrbanja tributary of the river Vrbas. Šišić assumes that it is a city Kotorac near Ilidža, where was an old Slavic settlement "Gradina" (Schafarik, P. J., 1844 - 1847; Новаковић, С., 2003.; Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925).

According to the Delisle's map, this city was located in the spring of river Bosna, or in the area of today's Sarajevo, so it can be assumed that it was a medieval city of Kotorac near Sarajevo. The former city of Kotor - Dekatera (from old Greece *katareo* - which means hot (www.visit-Montenegro.Com), probably related to the current Kotorac in the Sarajevo area, at the top of Sarajevo field. According to the remained traces "quite thin wall that girded base, so called, Pijino Brdo (Elijah Hill), upper of Gornji Butmir, it can be seen that the former city of Dekatera consisted of refugium, or refuge, surrounded by a wall, in which would be in case of trouble, people escaped from the settlement located under the city. Settlement was consisted of wooden houses. That city, was probably the seat of the prefect" (Бенац, А., Сергејевски, Д., Мазалић, Ђ., 1955).

Desnik (*Desnec*). Šafarik is assumed that is the place Dešanj – Tešan, on the tributary of river Bosna. Novaković thought it is Tešan, which first name was Tesanj. According to Šišić it could be one of three cities (Bobovac, Sutjeska or Trstivica), which changed its old name (Schafarik, P. J., 1844 - 1847; Новаковић, С., 2003.; Јиречек, К., 1959; Šišić, F., 1925). According to Delisle, Desnik city is located on the left side of the lower course of the river Bosna. This is not contradicted to etymology, because in Slavic languages in the past, left or right bank of the river was determined by looking upstream. It is an ancient Slavic personality. Modern determine the left and right looking downstream, was adopted relatively recently (Поспелов, Е. М., 2008).

Conclusion

The most important literary sources about the early period of Middle Ages descended from Byzantine writers. It is extremely important evidence of Constantine Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, written between 948th and 952nd year. In science are the rare occasions when presented hypotheses caused so much long debate among experts, as it happened about the location of the first Serbian medieval cities mentioned in the scriptures *About the management of the Empire* by Constantine VII Porphyrogenitus. The most valuable printed map of that period, with the quality of historic-cartographic sources, is the map of Eastern Empire and the neighboring regions by Constantine Porphyrogenitus ("*Imperii Orientalis et circumjacentium regionum sub Constantino Porphyrogenito et ejus praedecessoribus Descriptio*"), made by a French geographer and cartographer, Guillaume Delisle (Guillaume de L'Isle).

According to this map, Serbia (Serblia) possessed most of modern Central Serbia, Bosnian Posavina, Semberija and Podrinje. Northern of the river Save was stretched then still not baptized White Serbia (Alba Serblia) and Hungary (designated as Turcia, because it was thought that the Hungarians were of Turkish origin). As a guideline for cities could serve Guillaume Delisle's map, assuming that he had used in drawing some older sources which can provided us with lots of valuable data. The thesis that the city Destinikon should look at the Cer Mountain, which has been present for some time in the historiography, it looks like the most valid. According to the Prince Časlav state extending in the tenth century, which the city belonged to, Delisle's map could be a good guideline for solving this problem. But, before the archaeological research and physical evidence has been done, all remaining in the sphere of hypotheses. This map should be seen and studied in its historical-geographical context to decipher its contents and take into account the perception of the author. Due to the lack of original material, which could shed light on many important aspects of historical geography in early medieval Serbia, is truly indispensable interdisciplinary approach. Comparative evaluation of the achievements of historical science and cartography completed the look and expanded the knowledge about the limits of Serbia in X century. Also, much has been completed and fragmentary mosaic image in connection with the first Serbian populated cities.

References

See References on page 12